

Ochrona osób interpłciowych w Europie

Zestaw narzędzi dla decydentów politycznych i prawodawców

Dan Christian Ghattas

LISTA KONTROLNA

Wydanie polskie: **OII Europe, Fundacja Interakcja**

www.oiiurope.org

www.interakcja.org.pl

tłumaczenie: **Magda Rakita**

korekta i skład: **Agnieszka Hadrzyńska**

konsultacja prawna: **Karolina Gierdal**

druk: **Chroma.pl**

Tłumaczenie finansowane przez Program „Obywatele, Równość, Prawa i Wartości” (CERV) Unii Europejskiej. Odpowiedzialność za zawartość tej publikacji spoczywa wyłącznie na ILGA Europe i OII Europe i w żaden sposób nie może być traktowana jako odzwierciedlająca poglądy Komisji Europejskiej. Ani Unia Europejska, ani organ przyznający pomoc nie mogą ponosić za nie odpowiedzialności.

Wydanie polskie ukazuje się dzięki wsparciu grantu Equal Rights in Action przyznanemu przez National Democratic Institute

EQUAL RIGHTS IN ACTION FUND

www.ndi.org/equal-rights-action-fund

Wersja oryginalna w języku angielskim opublikowana przez:

Equality for lesbian, gay, bisexual,
trans and intersex people
in Europe

Rue du Trône/Troonstraat 60

1050 Brussels

Belgium

Telephone: + 32 2 609 54 10, Fax: + 32 2 609 54 19

www.ilga-europe.org

www.oiiurope.org

Niniejsza publikacja powstała przy wsparciu z funduszy Programu Unii Europejskiej „Prawa, równość i obywatelstwo” 2014–2020. Odpowiedzialność za zawartość tej publikacji spoczywa wyłącznie na ILGA Europe i OII Europe i w żaden sposób nie może być traktowana jako odzwierciedlająca poglądy Komisji Europejskiej.

LISTA KONTROLNA – INDEKS

1. Ochrona integralności cielesnej osób interpłciowych	3
2. Ochrona osób interpłciowych przed dyskryminacją we wszystkich obszarach życia	4
3. Zdrowie	4
4. Edukacja	5
5. Przepęstwa z nienawiści i mowa nienawiści	6
6. Rejestracja płci przy urodzeniu	6
7. Prawne ustalenie płci	7
8. Dostęp do wymiaru sprawiedliwości i zadośćuczynienia	7
9. Gromadzenie danych: usuwanie luk w badaniach	7
10. Finansowanie – tworzenie zrównoważonego rozwoju	8

1. Ochrona integralności cielesnej osób interpłciowych

Aby zapewnić osobom interpłciowym prawo do ochrony zdrowia, samostanowienia i integralności cielesnej, państwa powinny tworzyć przepisy, które jednoznacznie:

- zakazują wszelkich nieodwracalnych zabiegów chirurgicznych lub innych interwencji niewynikających z nagłego zagrożenia życia lub zdrowia, chyba że osoba interpłciowa wyraziła osobistą, dobrowolną i w pełni świadomą zgodę
- ustanawiają odpowiednie sankcje prawne dla lekarzy przeprowadzających jakiegokolwiek nieodwracalne, niewynikające z nagłego zagrożenia życia lub zdrowia zabiegi lub inne interwencje, pomimo że mogą być odroczone
- ustanawiają niezależną grupę roboczą składającą się w równej mierze z ekspertów ds. praw człowieka, interpłciowych osób eksperckich, specjalistów wsparcia psychospołecznego i ekspertów medycznych, w celu przeglądu i zrewidowania protokołów leczenia
- ustanawiają prawo do wrażliwego i eksperckiego¹ poradnictwa i specjalistycznego wsparcia u ekspertów przeszkolonych do pracy z osobami interpłciowymi,
- wydłużają okres przechowywania dokumentacji medycznej do co najmniej 40 lat
- w przypadku przedawnienia karalności przestępstw związanych z zabiegami chirurgicznymi i/lub innymi interwencjami wydłużają okres przedawnienia do co najmniej 20 lat i zawieszają go do ukończenia 21. roku życia przez osobę zainteresowaną
- zezwalają na zabiegi chirurgiczne i/lub inne odwracalne i nieodwracalne interwencje na dojrzałej osobie małoletniej, jeśli ta osoba wyrazi osobistą i w pełni świadomą zgodę
 - o zakładają obecność niezależnej strony trzeciej w procesie informowania i wyrażania zgody, w celu zagwarantowania zasad dotyczących wyrażania świadomej, osobistej i poinformowanej zgody
- wprowadzają prawny obowiązek lekarzy do:
 - o kompleksowego informowania osoby o zabiegach, w tym o innych możliwych opcjach medycznych i szczegółach dotyczących ryzyka oraz możliwych długoterminowych konsekwencjach i skutkach, w oparciu o aktualne informacje medyczne
 - o przekazywania szczegółowych protokołów z konsultacji pacjentowi i jego rodzicom lub opiekunom prawnym
- zakończą refundację zabiegów IGM (okaleczających narządy płciowe osób interpłciowych) w publicznym i prywatnym systemie opieki zdrowotnej.
- zapewniają, że przepisy i praktyki w sektorach publicznym i prywatnym nie omijają krajowych przepisów dotyczących ochrony i przeciwdziałania dyskryminacji

¹Z tekstu ustawy maltańskiej z 2017 r. "wrażliwy i ekspercki" odnosi się jednocześnie do wyraźnej wiedzy eksperckiej połączonej z wrażliwością dzięki dostosowanym programom edukacyjnym.

2. Ochrona osób interpłciowych przed dyskryminacją we WSZYSTKICH OBSZARACH ŻYCIA

- uwzględnienie „cech płciowych” jako przesłanki dyskryminacyjnej we wszystkich istniejących i przyszłych przepisach antidyskryminacyjnych, a także w przepisach dotyczących przestępstw z nienawiści i mowy nienawiści. Przesłanka „cechy płciowe” powinna:
 - być wyraźnie uwzględniona w katalogu przesłanek chronionych we wszystkich aktach prawnych;
 - zapewniać ochronę w kontekście zatrudnienia, dostępu do towarów i usług, w tym mieszkalnictwa, oraz przemocy motywowanej uprzedzeniami
 - zapewniać ochronę przed dyskryminacją w obszarach ochrony socjalnej, w tym zabezpieczenia społecznego i opieki zdrowotnej, przywilejów socjalnych oraz członkostwa i zaangażowania w organizacje pracowników i pracodawców
 - zapewniać, aby przepisy dotyczące przedawnienia uwzględniały czas, w jakim ofiara dyskryminacji potrzebuje przywrócenie dobrostanu po dyskryminacji
- ustanowienie kompleksowych środków podnoszenia świadomości ogółu społeczeństwa
- ustanowienie obowiązkowych szkoleń uwzględniających aktualne standardy w zakresie ochrony praw człowieka w kwestiach dotyczących interpłciowości dla profesjonalistów pracujących w następujących obszarach:
 - zdrowia, w tym lekarzy, położnych, psychologów i innych specjalistów pracujących w sektorze zdrowia (np. personel recepcji) oraz lekarzy zakładowych
 - zdrowia psychicznego i poradnictwa (np. psychologów, psychiatrów i psychoterapeutów)
 - edukacji (np. nauczycieli, pracowników socjalnych, psychologów szkolnych i personelu szkoły)
 - egzekwowania prawa
 - opieki nad osobami starszymi
 - ochrony praw pracowniczych (np. przedstawiciele związków zawodowych i rad pracowniczych)

3. ZDROWIE

Stworzyć:

- prawo do uzyskania opieki zdrowotnej w oparciu o indywidualne potrzeby jednostki, które nie jest ograniczone oznaczeniem płci/tożsamości płciowej w jej oficjalnych dokumentach
- prawo do dożywotniej refundacji przez krajowe systemy ubezpieczeń zdrowotnych wszelkich leków potrzebnych na skutek zabiegów chirurgicznych i/lub innych interwencji dotyczących cech płciowych danej osoby,
- prawo dostępu do ubezpieczenia na wszelkie zabiegi, bez ograniczenia oznaczeniem płci w dokumentach danej osoby
- prawo do poradnictwa i wsparcia dla wszystkich zainteresowanych osób i ich bliskich
- prawo umożliwiające osobom, które przeszły okaleczenie narządów płciowych osób interpłciowych (Intersex genital mutilation/IGM) do dostępu do leczenia naprawczego
- prawo dostępu do dokumentacji medycznej

Podjęmowanie działań, aby:

- zapewnić wsparcie psychospołeczne osób interpleciowych i ich rodzin
- ustanowić profesjonalne doradztwo interpleciowe (tj. grupy wsparcia prowadzone przez przeszkolonych doradców będących osobami interpleciowymi)
- włączyć zagadnienia dotyczące interpleciowości i osób interpleciowych do wszystkich programów medycznych i programów nauczania w obszarze zdrowia
- zawierać pozytywne i wzmacniające informacje o istnieniu osób interpleciowych w materiałach informacyjnych skierowanych do przyszłych rodziców

4. EDUKACJA

Kluczowe środki ochrony uczniów interpleciowych obejmują:

- tworzenie systemów wsparcia dla uczniów znajdujących się w trudnej sytuacji, w szczególności obejmujących uczniów interpleciowych i ich potrzeby
- ustanowienie zdezagregowanego gromadzenia danych na temat zastraszania i nękania w środowiskach szkolnych
- ustanowienie narzędzi monitorowania i ewaluacji oraz mierników inkluzywności szkół
- włączenie informacji o osobach interpleciowych i istnieniu więcej niż dwóch płci biologicznych, przekazywanych w pozytywny i wzmacniający sposób w programach szkolnych, podręcznikach i materiałach edukacyjnych
- ustanowienie polityki szkolnej, która:
 - o wyrażnie chroni interpleciowych uczniów/studentów ze zróżnicowanymi cechami płciowymi
 - o zawiera podstawowe fakty dotyczące uczniów interpleciowych
 - o wyrażnie szanuje prawo wszystkich uczniów do otwartego omawiania i wyrażania swojej tożsamości płciowej, ekspresji płciowej, a także cech płciowych
 - o wyrażnie uwzględnia obraźliwy język jako metody zastraszania i nękania
 - o uwzględnia zachowania, które mają miejsce w szkole, na terenie szkoły, podczas wydarzeń i zajęć sponsorowanych przez szkołę, a także korzystania z technologii elektronicznej i komunikacji elektronicznej w szkole, w trakcie wydarzeń i zajęć sponsorowanych przez szkołę, na komputerach szkolnych, w sieciach, na forach i w listach mailingowych
 - o ustanawia niskoprogowe, psychologiczne i społeczne mechanizmy wsparcia dla uczniów interpleciowych
 - o wyrażnie określa uprawnienia ucznia interpleciowego do otrzymywania, na żądanie, szczególnych rozwiązań w odniesieniu do udogodnień dostosowanych do płci, takich jak toalety i przebieralnie
 - o zachęca szkoły do wyznaczania pomieszczeń przeznaczonych do użytku przez jedną osobę na raz jako dostępnych dla wszystkich uczniów bez względu na płeć i tożsamość płciową oraz do uwzględniania takich pomieszczeń w nowych obiektach budowlanych lub w obiektach remontowych
 - o zezwala wszystkim uczniom na uczestnictwo w zajęciach wychowania fizycznego i zajęciach sportowych, w tym wyczynowych, w sposób zgodny z ich tożsamością płciową

- o zachęca szkoły do oceny wszystkich placówek, zajęć, zasad, reguł i praktyk uwzględniających płeć w celu zapewnienia, że spełniają one wymogi równego traktowania
- o wyraźnie zobowiązuje personel szkoły do używania imienia i zaimka wynikającego z preferencji ucznia, niezależnie od tego, czy zostały one zmienione w oficjalnych dokumentach
- o potwierdza lub ustala obowiązek szkoły do zmiany oficjalnych danych ucznia w celu odzwierciedlenia zmiany nazwiska lub określenia płci po otrzymaniu dokumentacji, że taka zmiana została zatwierdzona

5. PRZESTĘPSTWA Z NIENAWIŚCI I MOWA NIENAWIŚCI

W celu zwalczania wszelkich form ekspresji, które mogą wywoływać, szerzyć lub promować nienawiść i dyskryminację osób interplciowych, ważne jest, aby:

uwzględniać „cechy płciowe” jako przesłankę chronioną w istniejących przepisach dotyczących mowy nienawiści i przestępstw z nienawiści

- zakazać mowy interfobicznej w mediach, w tym w Internecie
- włączyć osoby interplciowe jako grupę szczególnie narażoną, do przepisów i środków dotyczących praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw
- monitorować interfobiczną mowę nienawiści i przestępstwa z nienawiści
- tworzyć i oceniać środki ochrony zapobiegające interfobicznej mowie nienawiści i przestępstwom z nienawiści
- ocenić istniejące środki dotyczące inkluzywności przepisów i regulacji dotyczących mowy nienawiści w odniesieniu do osób interplciowych

6. REJESTRACJA OZNACZENIA PŁCI PRZY PORODZIE

Dopóki oznaczenie płci jest rejestrowane przy urodzeniu, państwa powinny zapewnić, aby istniejąca różnorodność płci i tożsamości płciowych była odzwierciedlona w dostępnych opcjach oznaczenia płci/tożsamości płciowej dziecka. Państwa powinny

- ustawowo i przed urodzeniem dziecka informować rodziców o prawnych możliwościach zarejestrowania dziecka
- udostępniać trzy (męskie, żeńskie, niebinarne lub równoważne) lub więcej oznaczeń płci podczas rejestracji dziecka bez zaświadczenia lekarskiego lub diagnozy
- zezwalać na imiona neutralne płciowo (bez wymagania dodatkowego imienia specyficznego płciowo)
- pozwalać na neutralne płciowo nazwiska rodowe
- zezwalać na odroczenie rejestracji płci w akcie urodzenia do czasu osiągnięcia przez dziecko wystarczającej dojrzałości do udziału w procesie decyzyjnym
- zezwalać na akty urodzenia bez wpisu znacznika płci

- umożliwiać rodzicom i opiekunom prawnym wyboru M, F, X w paszporcie dziecka, gdy dziecko zostało zarejestrowane jako niebinarne (lub równoważne), o nieokreślonej płci lub bez oznaczenia płci (pozostawiony wpis pusty lub zarejestrowany jako „nieokreślony”)

7. PRAWNE USTALENIE PŁCI

Zapoznaj się z obszernym zestawem narzędzi i listą kontrolną 2016 „Legal Gender Recognition in Europe” opublikowanym przez Transgender Europe².

8. DOSTĘP DO SPRAWIEDLIWOŚCI I ODSZKODOWANIA

Deklaracja *maltańska* z 2013 r. zawierająca wspólne postulaty międzynarodowej społeczności osób interpłciowych wzywa państwa do:

- uznania, że medykalizacja i stygmatyzacja osób interpłciowych skutkuje poważnymi urazami i problemami ze zdrowiem psychicznym
- uznania cierpień i niesprawiedliwości wyrządzonych osobom interpłciowym w przeszłości
- zapewnienia odpowiedniego zadośćuczynienia, odszkodowania, dostępu do wymiaru sprawiedliwości i prawa do prawdy

9. ZBIERANIE DANYCH: usuwanie luk w badaniach

Istnieje kilka parametrów, które, po uwzględnieniu, zwiększają użyteczność wyników badań osób interpłciowych i pomagają w opracowaniu ukierunkowanych podejść badawczych:

- Badania nad interpłciowością muszą pytać o doświadczenia, a nie o tożsamość
- Osoby interpłciowe nie powinny być badane tylko jako podgrupa LGBTI, ale jako niezależna część populacji; kluczem jest segregacja danych
- Współpraca z organizacjami kierowanymi przez osoby interpłciowe i grupami wsparcia kierowanymi przez osoby interpłciowe
- Konsultacje z aktywistami i organizacjami osób interpłciowych podczas tworzenia kwestionariuszy ORAZ podczas analizy i kontekstualizacji danych

² <https://tgeu.org/wp-content/uploads/2017/02/Toolkit16LR.pdf>

10. FINANSOWANIE – Tworzenie zrównoważonego rozwoju

OII Europe i ILGA-Europe, w połączeniu z kluczowymi zaleceniami z wyżej wymienionych raportów finansowych, wzywają Państwa do:

- finansowania działań prowadzonych przez osoby interpcjiowe, zwłaszcza tym uwzględniającym ochronę praw człowieka osób interpcjiowych.
- zapewnienia elastycznego i stabilnego finansowania organizacjom i grupom osób interpcjiowych
- zapewnienia finansowania pozwalającego na opłacanie personelu przez organizacje i grupy osób interpcjiowych
- inwestowania w pracę związaną z traumą i przeciwdziałaniu wypaleniu;
- inwestowania we wzmacnianie instytucjonalne organizacji i grup osób interpcjiowych
- wspierania aktywistów interpcjiowych w budowaniu pracy społecznej i ogólnokrajowej
- edukowania instytucji finansujących w kwestiach interpcjiowości
- zmniejszenia barier dla grup osób interpcjiowych w znajdowaniu i ubieganiu się o dofinansowanie
- inwestowania w projekty oferujące szkolenia dla lekarzy i innych profesjonalistów, kierowane przez osoby interpcjiowe
- inwestowania w grupy wsparcia, najlepiej te, które pracują z perspektywy praw człowieka i depatologizacji interpcjiowości